

HART-DWORKİN TARTIŞMASI TEMELİNDE HUKUKTA İLKE VE KURALLAR VE TÜRK TİCARET KANUNU'NUN ANONİM ŞİRKETE İLİŞKİN HÜKÜMLERİNİN İLKE VE KURALLAR YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Ozan CAN

Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi,
Ticaret Hukuku Anabilim Dalı

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7016-966X>,
ozancan06@gmail.com

Geliş Tarihi | Received: 01.01.2025

Kabul Tarihi | Accepted: 28.01.2025

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a
plagiarism software.

Bu eser [Creative Commons Alıntı-Gayri Ticari-Türetilemez 4.0 Uluslararası
Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-
NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Atıf | Citation:

Can, Ozan. "Hart- Dworkin Tartışması Temelinde Hukukta İlke ve Kurallar ve Türk
Ticaret Kanunu'nun Anonim Şirkete İlişkin Hükümlerinin İlke ve Kurallar Yönünden
Değerlendirilmesi". Medeni Hukuk Dergisi. 2/1 (2025), s. 157-174.

Yazar Beyanı

Mali Destek: Yazar, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Yazarların Katkıları: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir.

Etik Kurul Onayı Beyanı: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi: Yazar, makalenin tüm süreçlerinde MHD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde MHD'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın 26 Kasım 2022 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi II. Sigorta ve Şirketler Hukuku Sempozyumu'nda sunulan tebliğinden sonra geliştirilerek yayın haline getirildiğini beyan etmektedir.

Author's Declaration

Financial Support: The author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Author's Contributions: This article was prepared by the author alone.

The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

The Declaration of Ethics Committee Approval: The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

The Declaration of Research and Publication Ethics: The author declares that she complies with the scientific, ethical, and quotation rules of MHD in all processes of the paper and that she does not make any falsification of the data collected. In addition, she declares that Civil Law Review and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has been developed and published after the paper presented at Hacettepe University Faculty of Law II. Insurance and Corporate Law Symposium on November 26, 2022.

HART- DWORKİN TARTIŞMASI TEMELİNDE HUKUKTA İLKE VE KURALLAR VE TÜRK TİCARET KANUNU'NUN ANONİM ŞİRKETE İLİŞKİN HÜKÜMLERİNİN İLKE VE KURALLAR YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZ

Hukuki uyumsuzluklarda adil bir karar için yazılı hukuk kuralları yanında hukukun bir parçası olan ilkelere de başvurulmaktadır. Ancak bu derece öneme sahip olan ilkeler, mahkeme kararlarında ve öğretide kendisine yer bulmasına rağmen, hukukumuzda tanımlanmamıştır. Tarihi süreçte, ilkelerin niteliğini sistematik olarak ortaya koyan Hart ve ardından Dworkin olmuştur. Bu iki hukukçu sayesinde ilkeler, hukukta inceleme konusu haline gelmiş ve halâ bu, tartışılan bir konu olarak güncelliğini korumaktadır. Hatta bu iki düşünürün ilkeler hususundaki tartışması *Hart-Dworkin tartışması* adı altında inceleme konusu yapılmaktadır.

Hart, hukuku, kurallardan ibaret saymakta, hukuku, birincil ve ikincil kuralların birliği kabul etmektedir. Yine ona göre, önüne gelen uyumsuzluğa mevcut hukuk kuralları içinde bir çözüm bulamadığında (yani boşluk olduğunda) hâkimin yapabileceği şey, takdirini kullanmak ve sonuca varmaktır. Burada hâkim, elinde hukuk kuralı olmadığından ya da kural yeterli olmadığından, kuralı aşan bir takdir kullanacaktır.

Buna karşın Dworkin ise, hukuku, kurallardan ibaret görmemekte, hukukun formülünün hukuk eşittir kural, artı ilkeler olduğunu ileri sürmektedir. Dworkin, devamında, ilkelerin kuralların hem temeli, hem sebebi, hem meşruiyet kaynağı, hem de gerekçesi olduğunu savunmakta, hâkimin önüne gelen uyumsuzluk için bir normu yeterli bulamadığında yapacağı şeyin Hart'ın dediği gibi tamamen normdan bağımsız olarak yalnızca hukukun genel mantığı ve sağduyu ile karara varmak olmadığını, hakimin bu durumda hukuk ilkeleriyle bağlı olduğunu kabul etmektedir. Yani o, hâkimin takdirinin hukuk ilkeleriyle sınırlı olduğunu düşünmektedir. Dworkin ilkelerin, kurallardan daha ağır bir konuma sahip olduğunu, kuralların, ilkenin uygulanışını gösterdiğini, kurallarda bir boşluk ortaya çıktığında ilke argümanı aracılığı ile boşluğun doldurulabileceğini, ayrıca daha da fazlası olarak kuralın, ilkeye aykırı olduğu geçerli olarak gösterilebilirse, kural geçersiz sayılıp, uygulanamayacağını ileri sürmüştür. Hatta Dworkin'e göre kural, politik temelli olabilirken, ilke, hak temellidir.

Biz de Dworkin'in görüşünü savunan bir yazar olarak, ilkelerin, hukukta, normlara ilham olan bir niteliğe sahip olduğunu, yazılı veya yazısız da olsa kurallardan önce ilkelerin uygulanması gerektiğini düşünmekteyiz. İşte bu düşüncemiz doğrultusunda, anonim şirketler hukukundaki ilkelerin neler olduğunu, bunların yüksek mahkeme

kararlarında (özellikle Yargıtay kararlarında) ne şekilde yer bulduğunu, bu ilkelerin ne zaman ve nasıl uygulanması gerektiğini ve son olarak TTK'nin anonim şirketlere ilişkin hükümlerinde ilke başlığı altında düzenlenmiş olan hususların, gerçekten bir ilke niteliği taşıyıp taşımadığını bu çalışmada ele almak istemekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Türk Ticaret Kanunu, Anonim Şirketler, İlkeler, Kurallar.

EVALUATION OF PRINCIPLES AND RULES IN LAW AND JOINT STOCK COMPANY PROVISIONS OF THE TURKISH COMMERCIAL CODE IN TERMS OF PRINCIPLES AND RULES BASED ON THE HART-DWORKIN DISCUSSION

ABSTRACT

In legal disputes, principles that are a part of law are also used in addition to written legal rules for a fair decision. However, principles that have such importance have not been defined in our law, despite finding a place for themselves in court decisions and doctrine. In the historical process, Hart and then Dworkin were the ones who systematically revealed the nature of principles. Thanks to these two jurists, principles became a subject of study in law and this still maintains its currency as a debated issue. In fact, the discussion of these two thinkers on principles is examined under the name of the Hart-Dworkin discussion.

Hart considers law to consist of rules and accepts law as the unity of primary and secondary rules. According to him, when a judge cannot find a solution to the dispute before him within the existing legal rules (i.e. when there is a gap), what the judge can do is to use his discretion and reach a conclusion. Here, since the judge does not have a legal rule or the rule is not sufficient, he will use a discretion that exceeds the rule.

On the other hand, Dworkin does not see law as consisting of rules and argues that the formula of law is law equals rule plus principles. Dworkin continues by arguing that principles are both the basis, the reason, the source of legitimacy and the justification of rules, and that what a judge will do when he finds a norm insufficient for a dispute before him is not to reach a decision completely independent of the norm and only with the general logic of law and common sense, as Hart said, but that the judge is bound by legal principles in this case. In other words, he thinks that the judge's discretion is limited by legal principles. Dworkin argued that principles have a more serious position than rules, that rules show the application of the principle, that when a gap occurs in the rules, the gap can be filled through the principle argument, and moreover, if it can be shown that the rule is against the principle, the rule can be considered invalid and cannot be applied. According to Dworkin, a rule can be politically based, while a principle is rights-based. As an author who defends Dworkin's view, we also think that principles have a quality that inspires norms in law, and that principles should be applied before rules, whether they are written or unwritten. In line with this idea, we would like to discuss in this study what the principles in joint-stock company law are, how they are included in high court decisions (especially in the Court of Cassation decisions), when and how these principles should be implemented, and finally, whether the issues

regulated under the title of principle in the provisions of the TCC regarding joint-stock companies really have the nature of a principle.

Keywords: Turkish Commercial Code, Joint Stock Companies, Principles, Rules.

GİRİŞ

Hukukun amacı adaleti sağlamaya çalışmaktır. Bu gerçekleştirilirken en önemli araç ise, yazılı hukuk kurallarıdır. Yazılı hukuk kuralları ise *kural*, *hüküm* veya *norm* olarak adlandırılır. Hukuk sistemlerinde yazılı hukuk kurallarına yön veren, onlara ışık tutan, hatta modern hukuk sistemlerinin hepsinde genel geçer özelliği bulunan, tabir-i caiz ise üstün nitelikte yazılı olmayan hüküm, norm veya kuralın olup olmadığı her zaman tartışma konusu olmuştur. İşte hukuk kurallarının temeli sayılacak bu tür yazısız kurallara ise *ilke* adı verilmektedir.

İlkeler, yazılı olmamasına rağmen bir kutup yıldızı gibi hukukçuların yanlış yönlere gitmesine engel olur. Bazen de hükmün katı şekilde uygulanmasından doğan sertliği yumuşatan bir işleve sahiptir. Yazılı olmayan ancak yazılı hukuk kurallarının temelinde yatan ilkeler, hukuki uyumsuzluklarda her zaman doğrudan veya dolaylı olarak uygulama bulmaktadır. Örneğin, ahde vefa, hukukumuzda yazılı olarak belirlenmemiş olsa da birçok kurala kaynaklık etmiş olan ve hemen hemen her modern hukuk sisteminde yer bulan bir ilkedir. Aşağıda ilke ve kural temelinde anonim şirketler hukukunda bu tür ilkelerin yer alıp almadığını, yargı uygulamasının bunları tanıyıp tanımadığını ve kanun koyucunun Türk Ticaret Kanunu'nun anonim şirketlere ilişkin hükümlerinde ilke ve kuralları ne şekilde düzenlendiğine değineceğiz.

I. İLKE VE KURALLARIN TANIMI

İlkeler hukukumuzda tanımlanmamıştır. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise, *ilke*, *temel düşünce*, *temel inanç*, *umde*, *prensip*, *temel bilgi*, *öge*, *unsur*, *her türlü tartışmanın dışında sayılan öncül* şeklinde tanımlanmıştır.

Bu tanımlara baktığımızda esasında sözlük anlamı ile hukuki anlam arasında bir benzerlik dikkati çekmektedir. Çünkü hukukta da ilke, hukuktaki temel bilgi, temel düşünce, her türlü tartışmanın dışında sayılan öncül niteliğindeki bilgidir.

Biz, bu tanımlardan ilkeyi, *temel bilgi* olarak ele almak istemekteyiz. Zira kimyanın ilkeleri, fiziğin ilkeleri ve hukukun ilkeleri ifadesi kullanılırken hep, bu alanlardaki/disiplinlerdeki temel bilgiye atıf yapılmaktadır. O halde hukuki anlamda ilkeyi şöyle tanımlayabiliriz: Bir hukuk sisteminde yazılı olmamasına rağmen o hukuk sistemine ve kurallarına yön veren, kuralların oluşmasına kaynaklık eden, insanlık tarihinin çekişmeleri, kavgaları ve yargılamaları neticesinde netleşmiş, yazılı veya yazısız şekilde yer bulan,

genel kabul gören temel bilgidir¹. Bu tanım kapsamında hukuk sistemlerinde birçok ilke kabul görmektedir. Hatta bir hukuk sisteminde farklı hukuk alanları içinde -örneğin, ceza hukukunda, anayasa hukukunda, ticaret hukukunda, usul hukukunda- alt disipline ilişkin ilkeler de oluşmuştur. Bu yönüyle ceza hukukunda, *kanunsuz suç ve ceza olmaz, kanunilik ilkesi, bir suçtan iki ceza verilmez* gibi ilkeler göze çarparken, ticaret hukukunda, *bütünlük ilkesi, emek ilkesi, eşit işlem ilkesi, sermayenin korunması ilkesi* gibi birçok ilke karşımıza çıkmaktadır.

İlkeler bu şekilde tanımlandıktan sonra ilkelerin unsurlarını şöyle belirleyebiliriz.

- **İlkeler, genellikle yazısızdır:** İlkeler uzun süreli uygulamadan ortaya çıkmış olup, çoğu zaman yazısızdır. Ancak yazılı olan birçok hükme ışık tutarlar. Örneğin, ahde vefa ilkesi. Hukukumuzda ahde vefaya ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak TMK'nin 2. maddesi başta olmak üzere birçok pozitif düzenleme ahde vefa ilkesinin ete kemiğe bürünmüş halidir. Ancak ilkeler yazısız olmasına rağmen kanun koyucu, bazen ilkeleri yazılı hale getirmiş olabilir. Bu durum bir ihtiyaçtan doğabileceği gibi doğmayabilir de. Örneğin, dürüstlük kuralı. Esasında bir ilke niteliği taşıyan dürüstlük kuralı, Türk Medeni Kanunu tarafından hükme bağlanmıştır.

Bu noktada tartışmamız gereken husus, bir ilke, kural olarak bir kanun metninde ilke olduğu belirtilerek yer bulursa artık onu ilke mi yoksa kural olarak mı nitelendirmek gerekir? Kanaatimizce bu sorunun cevabı şu şekilde verilmelidir: İlke her zaman üst norm/referans norm niteliği taşıdığından, o ilke, kural şekline bürünse de ilke özelliğini yitirmez. Örneğin, suçta ve cezada kanunilik ilkesi. Suçta ve cezada kanunilik, bir ilke olmasına rağmen TCK'de yer bulmuştur. TCK m. 2/1'in başlığı suçta ve cezada kanunilik ilkesidir. Esasında bu hükümlerle, temelde ilke olarak kabul edilen bir üst norm, yine ilke başlığı altında düzenlemeye kavuşturulmuştur. Bu bakımdan bir sorun olmamaktadır. Asıl sorun, ilke olarak kabul edilen bir hususun onun ilke olduğu belirtilmeden düzenlemeye kavuşturulmasıdır. Böylesi bir durumda kanaatimizce ilkeye, ilke olduğu belirtilmeden kural olarak yer verilse de bunun bir ilke olduğunu kabul etmek gerekir. Türkçede çok güzel bir atasözü vardır. *Altın yere düşmeyle pul olmaz*. Bu cümleden olmak üzere, ilkeler, ilke olduğu belirtilmeden kural olarak düzenlense de *ilke her zaman*

¹ İlke kural ayrımı hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Borowski, Martin, *Grundrechte als Prinzipien*, Nomos, Baden-Baden, 2018, s. 116 vd.

ilkedir. Örneğin, TMK madde 2'de *dürüst davranma* başlığı altında düzenleme yapılmıştır. Burada ilke olduğu belirtilmese de yine de bir ilke vardır.

Bir başka sorun ise, ilke olmayan bir hususun ilke başlığı altında kanunda düzenlenmesidir. Örneğin, TTK m. 457/f.1'de anonim şirket yönetim kurulu tarafından sermaye artırımının türüne göre bir beyan imzalanacağı, beyanın bilgiyi açık, eksiksiz, doğru ve dürüst bir şekilde verme ilkesine göre hazırlanacağı belirtilmiştir. Bu hükümde beyanın bilgiyi açıkça vermesi ilkesi, beyanın bilgiyi eksiksiz vermesi ilkesi, beyanın bilgiyi doğru vermesi ilkesi ve beyanın bilgiyi dürüst şekilde vermesi ilkesi belirtilmiştir. Esasında bu sayılanların biz ilke olduğunu düşünmüyoruz. Ama kanun koyucu bunların bir ilke olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda kanaatimizce ilke olmayan bir hususun ilke olarak düzenlenmesinin doğru olmadığını, ilke olmayan bir hususun ilke olarak düzenlenmesinin de o hususu ilke yapmaya yetmeyeceğini belirtmek isteriz. Ancak zamanla bu düzenlemeler kuralın lafzı gereği ilke olarak inceleneceğinden zamanla ilke olarak hukuk hayatına yerleşebilecektir. Tam aksi durum da oluşabilir. Öğretide ve mahkeme kararları ile bu normun bir ilke olmadığı vurgulana vurgulana artık kanun koyucu bunu ilke olarak düzenlemekten vazgeçebilir. Nihayetinde ilke olmayan bir hususun ilke olarak düzenlenmesinin, ilkenin üst referans norm özelliğine zarar vereceğini de düşünmekteyiz.

- **İlkeler, çok uzun sürede oluşmuş, damıtılmış su gibidir, esasında özdür:** Gerçekten de baktığımızda ilke dediğimiz şey, çok uzun sürede ortaya çıkmıştır. İlkeler, insanlığın acı-tatlı tecrübesiyle oluşmuş damıtılmış bir su gibidir. Örneğin, *hiç kimse, suçluluğu mahkemenin kesinleşmiş hükmü ile sabit oluncaya kadar suçlu ilan edilemez ve mahkûm edilemez* şeklinde ifade edilen masumiyet karinesi ilkesi. Bu ilkeye ulaşana kadar insanlık birçok acılar çekmiştir. İnsanlık bu acılara uzun süre maruz kaldığından artık tecrübe elde etmiştir ve bu yılların tecrübesi bir cümle şeklinde masumiyet karinesi olarak ifade edilmiştir. Benzer şekilde Nullum crimen, nulla poena sine lege şeklinde ifade edilen *kanunsuz suç, kanunsuz ceza olmaz* ilkesini sayabiliriz.
- **Hakimler, yazılı olmasa da ilkeleri yargulamada uygulayabilir hatta uygulamak zorundadır.**

1982 Anayasasının 138. maddesinin 1. fıkrasına göre, *Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı*

kanaatlerine göre hüküm verirler². Bu maddede yer alan *hukuk* ibaresinin pozitif normlar dışında ilkelere işaret ettiğini düşünmekteyiz. Dolayısıyla hâkimler, yargılamada pozitif normlar yanında hukuk sisteminde kabul gören ilkelere de bakarak karar verebilir. Örneğin, HGK, 2005 yılında vermiş olduğu bir kararda³, *Türk Medeni Kanununun 578. maddesinde sayılan mirastan yoksunluk nedenleri ve bu düzenlemeye koşut bulunan 5434 sayılı Kanunun 77. maddesi sosyal güvenlik hukuku alanında da evrensel hukuk ilkeleri arasında yer alan "hiç kimsenin kendi kusurundan yararlanamayacağı" ilkesinin gözetilmesini zorunlu kılmakta, sigortalının kasten öldürülmesi halinde, 506 sayılı Kanunun 68. maddesinde öncelikle aranan "ölüm ayılığına hak kazanma" olgusunun gerçekleşmediği sonucunu ortaya koymaktadır. Aksine düşünce, yasa koyucunun temel kavramlar yönünden sosyal güvenlik kurumları arasında farklılık yaratmak istediği sonucunu ortaya koyacaktır ki, bu durumda buna ilişkin düzenlemeye yasa metninde açıkça yer verilmiş olması gerekirdi diyerek açıkça ilkelerin uygulanmasını kabul etmiştir.*

Bu örnek tam da Dworkin'in de savunduğu görüştür. Nitekim Dworkin, zor davalarda, kurallar sisteminin işlemediğini bu tür davalarda, ilkelerin, karara konu olabilecek hak ve yükümlülüklerle ilişkin destekleyici argümanlar ortaya koyacağını, hâkimin bu durumda, yargı kararında ortaya koyacağı kural için bir ilkeye dayandığını ileri sürmektedir⁴. Hatta yazar, örnek olarak murisi öldüren bir mirasçının, aksine kural olmadığı için mirasa hak kazanmasını engelleyen hususun, "hiç kimse kendi hatasından yarar sağlayamaz" ilkesi olduğunu vurgulamıştır⁵.

II. İLKE VE KURALLAR BAĞLAMINDA HART-DWORKİN TARTIŞMASI

İlke ve kural tartışması denince akla Hart ve Dworkin gelmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması bakımından bu iki düşünürün görüşlerine yer vermekte yarar bulunmaktadır.

Hart, hukuku, kurallardan ibaret saymakta, hukuku, birincil ve ikincil kuralların birliği kabul etmektedir. Yine ona göre, önüne gelen uyuşmazlığa mevcut hukuk kuralları içinde bir çözüm bulamadığında (yani boşluk

² Anayasal anlamda ilke-kural ilişkisi bakımından ayrıntılı bilgi için bkz. Tosun, Seyfullah: "Kurallar ve İlkeler: Alexy'nin İlke-Normunun Reddi ve Anayasal Hakların Normatif Olarak Yeniden Yapılandırılması", GSÜHFD, 2 (2022), s. 1576 vd.

³ Yargıtay HGK, 15.06.2005 Tarih ve 2005/10-364 Esas ve 2005/390 Karar sayılı kararı (<https://www.turkhukuk sitesi.com/serh.php?did=14471>) (Erişim: 10.11.2024).

⁴ Dworkin Ronald, *Hakları Ciddiye Almak*, (Çev. Ahmet Ulvi Türkbağ), Ankara: Dost Kitabevi, 2007 s. 53-54.

⁵ Dworkin, 2007, s. 47

olduğunda) hâkimin yapabileceği şey, takdirini kullanmak ve sonuca varmaktır. Burada hâkim, elinde hukuk kuralı olmadığından ya da kural yeterli olmadığından, kuralı aşan bir takdir kullanacaktır⁶. Buna karşın Dworkin ise, hukuku, kurallardan ibaret görmemekte, hukukun formülünün hukuk eşittir kural, artı ilkeler olduğunu ileri sürmektedir. Dworkin, devamında, ilkelerin kuralların hem temeli, hem sebebi, hem meşruiyet kaynağı, hem de gerekçesi olduğunu savunmakta, hakimin önüne gelen uyuşmazlık için bir normu yeterli bulamadığında yapacağı şeyin Hart'ın dediği gibi tamamen normdan bağımsız olarak yalnızca hukukun genel mantığı ve sağduyu ile karara varmak olmadığını, hakimin bu durumda hukuk ilkeleriyle bağlı olduğunu kabul etmektedir. Yani hakimin takdirinin hukuk ilkeleriyle sınırlı olduğunu düşünmektedir. Dworkin ilkelerin, kurallardan daha ağır bir konuma sahip olduğunu, kuralların, ilkenin uygulanışını gösterdiğini, kurallarda bir boşluk ortaya çıktığında ilke argümanı aracılığı ile boşluğun doldurulabileceğini, ayrıca daha da fazlası olarak kuralın, ilkeye aykırı olduğu geçerli olarak gösterilebilirse, kuralın geçersiz sayılıp, uygulanamayacağını ileri sürmüştür. Hatta Dworkin'e göre kural, politik temelli olabilirken, ilke, hak temellidir⁷.

Bu tartışmalar temelinde bizim hukuk sisteminin Anayasanın 138. maddesi karşısında ilkeleri tanıdığını düşünmekteyiz. Anayasa koyucu, 138. maddede kanun yanında hukuk kurallarına yer vererek, pozitif düzenlemeler dışında da ilkelerin tanınması gerektiğine işaret etmektedir. Yukarıda verdiğimiz Hukuk Genel Kurulu kararı da somut bir uyuşmazlık kapsamında ilkeleri tanımaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, konumuz bağlamında anonim şirketler hukuku kapsamında da kanun koyucu gibi üst mahkemeler de ilkeleri tanımakta onlara yer vermektedir.

III. ANONİM ŞİRKETLERE İLİŞKİN HÜKÜMLERDE GENEL KABUL GÖREN İLKELER

Bu başlık altında açıklama yapılırken öncelikle öğretilerde genel kabul gören ilkelere, daha sonra yüksek mahkeme kararlarında yer verilen ilkelere değinilecektir.

Türk öğretisinde anonim şirketlere ilişkin olarak birçok ilke kabul edilmektedir. Bu ilkeler belli başlı olarak şunlardır: Çoğunluk ilkesi,

⁶ Hart, H. L. A., *The Concept of Law*, 3. Edition, Oxford: Oxford University Press, 2012; Türkbağ, Ahmet Ulvi. "Hart-Dworkin Tartışmasının Ana Hatları", *Anayasa Yargısı Dergisi*, 27/1 (2011), s. 73.

⁷ Türkbağ, s. 72 vd.

malvarlığının ve sermayenin korunması ilkesi sermayenin korunması ilkesi, sınırlı sorumluluk ilkesi, emredici hükümler ilkesi, eşit işlem ilkesi, pay sahiplerinin şirkete borçlanma yasağı, devletin ilgilenmesi ilkesi, oransallık ilkesi, kamuyu aydınlatma ilkesi, dışardan denetleme ilkesi, şirkete borçlanma yasağı, yabancı malvarlığını işletme ilkesi.

Bu ilkeler incelendiğinde, bazılarının kanun tarafından düzenlendiği, bazılarının ise hükme bağlanmadığı görülmektedir. Örneğin, eşit işlem ilkesi, emredici hükümler, kamuyu aydınlatma, şirkete borçlanma yasağı ilkesinin düzenlendiği diğerlerinin ise hükme bağlanmadığı görülmektedir.

Öğreti yanında yüksek mahkeme kararlarında da bu ilkelerin tanındığına tanık olunmaktadır. Örneğin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 12.11. 2014 tarih ve 2014/801 Esas ve 2014/891 Karar sayılı kararında payın devredilebilirliği ilkesi şu şekilde ifade edilmiştir: *Anonim şirket tarafından henüz pay senedi ihraç edilmemiş olması ve ilmühaber dahi çıkarılmaması, anonim şirkette pay devrine engel teşkil etmeyecektir. Anonim ortaklığın çıplak paylarının devri konusunda 6762 sayılı TTK'da bir hüküm bulunmamakta olup, **payın devredilebilirliği ilkesi** uyarınca, çıplak payın da senede bağlanmış paylar gibi serbestçe devredilebileceği, bu devrin 818 sayılı BK.nun 162 ve devamı (6098 sayılı TBK 183) maddelerine göre alacağın temlik hükümleri çerçevesinde olacağı kabul edilmiştir.*

Yine Yargıtay'ın bazı kararlarında sermayenin korunması ilkesi açıkça vurgulanmıştır. Yargıtay 23. Hukuk Dairesi, 24.1. 2014 tarih ve 2013/7191 Esas ve 2014/420 Karar sayılı kararında *anonim şirketlerde geçerli olan en önemli ilkelerden birisinin **sermayenin korunması ilkesi** olduğu, bu sayede hem şirket, hem de alacaklılar ve ortakların korunduğu, sermaye artırımının gereği gibi yapılmaması ile bu ilkeye ve TTK nin ilgili düzenlemelerine aykırı hareket edilmiş olacağı* belirtilmiştir.

Bundan başka pay sahibi/ortak ile tüzel kişinin malvarlıklarının ayrılığı ilkesi de kararlarda yer bulmaktadır. Örneğin, Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 2014/15725 Esas ve 2015/4381 Karar sayılı kararında bu ilke şu şekilde vurgulanmıştır: *Ayrıca tek pay sahipli anonim ortaklık ile tek ortaklı limited ortaklarda pay sahibi/ortak ile **tüzel kişinin malvarlıklarının ayrılığı ilkesi** emredici bir hüküm haline gelmiş, (TK.m 372, 629) aksi halde perdenin kaldırılması davasının ikamesinin açılmasına imkan verilmiştir.*

Yargıtay kararlarında yer bulmuş bir diğer ilke ise eşit işlem ilkesidir. Eşit işlem ilkesi, TTK'de ve öğretilerde ilke olarak kabul edilmiştir. Nitekim Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 08.4.2019 tarihli 2018/353 E.- 2019/2685 K. sayılı

kararında; " Şirket bünyesinde aynı zamanda yönetim kurulu üyesi olarak da görev yapan ortaklıkların elde edilen kârdan daha fazla pay alabilmesinin önü açıldığından, yönetim kurulu üyelerine kar payı dağıtılması kararı eşit işlem ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Örtülü kâr payı dağıtma amacı taşıyan ve eşit işlem ilkesine aykırı olan kararın butlanına karar verilmesi gerekirken bu hususta bir değerlendirme yapılmaması isabetli olmamıştır." .

Bundan başka tüzel kişilik perdesinin aralanması ilkesine atıfta bulunulmuştur. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 01.07.2020 tarih ve 2019/808 Esas ve 2020/504 Karar sayılı kararında "hemen belirtilmesi gerekir ki, öğreti ve uygulamada özellikle vurgulandığı üzere; **mal varlığının bağımsızlığı ve sınırlı sorumluluk ilkelerinin** istisnası olan tüzel kişilik perdesinin aralanması teorisi ancak istisnai ve sınırlı durumlarda titizlikle uygulanması gereken bir teoridir" şeklinde bir ifadeye yer vermiştir.

Bu ilkeler dışında ticaret ortaklıklarında sınırlı sayı ilkesi Yargıtay tarafından kabul edilmiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 9.6.2020 tarih ve 2020/94 Esas ve 20202/358 Karar sayılı kararında "yine Hukukumuzda kişiler; gerçek kişiler ve tüzel kişiler olarak ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur. Başlı başına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal toplulukları kendileri ile ilgili özel hükümler uyarınca tüzel kişilik kazanırlar. Amacı hukuka veya ahlâka aykırı olan kişi ve mal toplulukları ise tüzel kişilik kazanamaz (TMK m. 47). T**** ** cins, yaş, husûmluk gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler (TMK m. 48) ve kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar (TMK m 49). Türk hukuku ticaret ortaklıklarında **sınırlı sayı ilkesini kabul etmiştir**" şeklinde ifade kullanılmıştır.

Ek olarak Yargıtay kararlarında mal varlığının bağımsızlığı ilkesi vurgulanmıştır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 01.7. 2020 tarih ve 2019/808 Esas ve 2020/504 Karar sayılı kararında , "T**** ** bu malvarlığının onu oluşturan kişilerin malvarlığından da bağımsız olması gerektiğini belirten bu temel ilkeye '**mal varlığının bağımsızlığı**' veya '**mal ayrılığı**' ilkesi denilmektedir" şeklinde ifadeye yer verilmiştir.

Son olarak tüzel kişilerin borçlarından dolayı başkalarının sorumlu tutulamayacağı ilkesi şu şekilde ifade edilmiştir. "Tüzel kişilik perdesinin aralanması, **tüzel kişilerin borçlarından dolayı başkalarının sorumlu tutulamayacağı ilkesinin**, özellikle şirketlerin sadece sermayeleri ile sorumlu

olacakları ve tüzel kişilerin borçlarından dolayı ortakların sorumlu tutulamayacağı kuralının önemli bir istisnasını teşkil etmektedir.⁸

IV. KANUN KOYUCUNUN TÜRK TİCARET KANUNU'NUN ANONİM ŞİRKETLERE İLİŞKİN HÜKÜMLERİNİN İLKE VE KURAL TERİMLERİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Yukarıda ilkelerin neler olduğu ortaya konulduktan sonra Türk anonim şirketler hukukunda öğreti ve Yargıtay kararlarının bu konuya yaklaşımı ele alınmıştır. Şimdi ise, Türk Ticaret Kanunu'nun anonim şirketlere ilişkin hükümlerinin ilkelere yaklaşımı ele alınacaktır.

Peşinen belirtmek gerekir ki, TTK'nin anonim şirketler hukukuna ilişkin 2. Kitabının 4. Kısımında *ilke* terimi özensizce kullanılmıştır. İlkenin yukarıda ne olduğu açıklanmıştır. Bu anlamda anonim şirketler kısmında 17 yerde ilke sözcüğü kullanılmıştır. Bu terimin kullanımlarına baktığımızda şunları tespit edebiliyoruz.

- a. Türk Ticaret Kanunu'nun *Değer biçme* başlığını taşıyan 343. maddesinin 1. fıkrasında *ayni olarak konulan her varlık karşılığında tahsis edilmesi gereken pay miktarı ile Türk Lirası karşılığı, tatmin edici gerçeklerle ve hesap verme ilkesinin* icaplarına göre açıklanır ibaresi geçmektedir. Maddede geçen *hesap verme* ibaresinin bir ilke olup olmadığı hususunda tereddüt yaşamaktayız. Aynı terimi 473. maddenin 1. fıkrasında da görmekteyiz. *Bir anonim şirket sermayesini azaltarak, azaltılan kısmın yerine geçmek üzere bedelleri tamamen ödenecek yeni paylar çıkarmıyorsa, genel kurul, esas sözleşmenin gerektiği şekilde değiştirilmesini karara bağlar. Genel kurul toplantısına ilişkin çağrı ilanlarında, mektuplarda ve internet sitesi bildiriminde, sermaye azaltılmasına gidilmesinin sebepleri ile azaltmanın amacı ve azaltmanın ne şekilde yapılacağı ayrıntılı bir şekilde ve hesap verme ilkelerine uygun olarak açıklanır.*
- b. Kanunun *temel ilkeler* başlığını taşıyan 357 ve 358. maddelerine baktığımızda 357. maddede ifade edilen *eşit işlem ilkesinin* gerçekten öğreti ve yargı uygulamasının kabul ettiği üzere bir ilke olduğunu

⁸ Bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 01.07.2020 tarih 2019/808 Esas ve 2020/504 Karar sayılı kararı (www.kazanci.com.tr). (Erişim: 11.12. 2024).

belirtmek isteriz⁹. Eşit işlem ilkesi, 6762 sayılı kanun döneminde pozitif bir hüküm olarak yer almamasına rağmen, öğreti ve yargı kararlarında bir ilke olarak kabul görmekte idi. 358. madde için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Bu madde, pay sahiplerinin, sermaye taahhüdünden doğan vadesi gelmiş borçlarını ifa etmedikçe ve şirketin serbest yedek akçelerle birlikte kârı geçmiş yıl zararlarını karşılayacak düzeyde olmadıkça şirkete borçlanamayacağını belirtmiştir. Bu hüküm de 6102 sayılı kanuna yeni alınmıştır. 6762 sayılı kanun döneminde de bu, ne hüküm olarak yer alıyordu ne de bir ilke olarak öğreti ve yargı kararlarınca tanınıyordu. 6102 sayılı kanun temel bir ilke olarak pay sahiplerinin şirkete borçlanma yasağının bir ilke olarak düzenlenmiştir. Biz burada bir ilke olduğunu düşünmemekteyiz.

- c. Kanununun 361. maddesinde sigorta başlığı altında şu hüküm düzenlenmiştir. *Yönetim kurulu üyelerinin, görevlerini yaparken kusurlarıyla şirkete verebilecekleri zarar, şirket sermayesinin yüzde yirmibeşini aşan bir bedelle sigorta ettirilmiş ve bu suretle şirket teminat altına alınmışsa, bu husus halka açık şirketlerde Sermaye Piyasası Kurulunun ve ayrıca pay senetleri borsada işlem görüyorsa borsanın bülteninde duyurulur ve kurumsal yönetim ilkelerine uygunluk değerlendirmesinde dikkate alınır.* Bu maddede geçen kurumsal yönetim ilkeleri ibaresi gerçekten de hem öğreti hem yargı uygulaması hem de kanun¹⁰ tarafından kabul edilmiş üzerinde uzlaşılan bir ilkedir¹¹.
- d. TTK'nin 379. maddesinde şirketin kendi paylarını iktisap veya rehin olarak kabul etmesi hükmüne bağlanmıştır. Hükmün son fıkrasında *pay senetleri borsada işlem gören şirketler hakkında, Sermaye Piyasası Kurulu şeffaflık ilkeleri ile fiyata ilişkin kurallar yönünden gerekli düzenlemeleri yapar* hükmü yer almaktadır. Şeffaflık ilkesi sermaye piyasası hukukunda kabul gören bir ilkedir.
- e. TTK'nin 391. maddesinde yönetim kurulunun batıl kararları düzenlenmiştir. Burada *sermayenin korunması ilkesini gözetmeyen*

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldız, Şükrü, *Anonim Ortaklıkta Pay Sahipleri Açısından Eşit İşlem İlkesi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.

¹⁰ Ayrıca Sermaye Piyasası Kanunu'nun 17. maddesinin başlığı da "Kurumsal yönetim ilkeleri" dir.

¹¹ Demir, H. Erdal. *Sermaye Piyasası Kurulu'nun Anonim Şirketlerdeki Yönetim Kuruluna İlişkin Kurumsal Yönetim İlkeleri*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013.

kararların batıl olacağı ifade edilmiştir. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere bu ilke hem yargı uygulaması hem de öğretide bir ilke olarak ele alınmıştır. Kanun koyucunun burada sermayenin korunmasını bir ilke olarak düzenlemesi yerinde olmuştur.

- f. Kanunun 397. maddesinde denetleme hükme bağlanmış ve “Denetime ilişkin usul ve esaslar ile bu fıkra uyarınca denetim yapacak denetçilerin niteliklerine, uyacakları **etik ilkelere**, görev ve yetkilerine, seçilmelerine, görevden alınmalarına veya ayrılmalarına; denetimin ve denetim raporlarının içeriğine ve raporun genel kurula sunulmasına ilişkin hususlar Cumhurbaşkanınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” denmiştir. Bu maddede geçen *etik ilkeler* ile bazı görevlerde görevi ifa eden kişilere yönelik meslek etiği kuralları kastedilmektedir. Dolayısıyla konumuz anlamında burada bir ilke yer almamaktadır.
- g. TTK'nin 398. maddesinde *Denetleme, şirketin ve topluluğun, malvarlıksal ve finansal durumunun 515 inci madde anlamında **dürüst resim ilkesine** uygun olarak yansıtılıp yansıtılmadığını, yansıtılmamışsa sebeplerini, dürüstçe belirtecek şekilde yapılır* hükmü yer almaktadır. Dürüst resim ilkesi kanunda ilke olarak yer bulmuştur. Ayrıca 515. maddenin 1. fıkrasında da başlık dürüst resim ilkesidir. Buna göre, *anonim şirketlerin finansal tabloları, Türkiye Muhasebe Standartlarına göre şirketin malvarlığını, borç ve yükümlülüklerini, öz kaynaklarını ve faaliyet sonuçlarını tam, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaçlara ve işletmenin niteliğine uygun bir şekilde; şeffaf ve güvenilir olarak; gerçeği dürüst, aynen ve aslına sadık surette yansıtacak şekilde çıkarılır. Öğretideki çalışmalarda da söz konusu terimin bir ilke olarak ele alındığı görülmektedir. Dolayısıyla burada gerçek anlamda bir ilke olduğu düşünülmektedir.*
- h. TTK'nin 420. maddesinin 2. fıkrasında *azlığın istemiyle bir defa ertelendikten sonra finansal tabloların müzakeresinin tekrar geri bırakılmasının istenebilmesi, finansal tabloların itiraza uğrayan ve tutanağa geçmiş bulunan noktaları hakkında, ilgililer tarafından, **dürüst hesap verme ölçüsü ilkeleri** uyarınca cevap verilmemiş olması şarttır* hükmüne yer verilmiştir. Bu fıkrada geçen dürüst hesap verme ölçüsü ilkeleri ile neyin kastedildiği açık değildir.
- i. TTK'nin 425. maddesinin üst başlığı *ilke* olarak geçmektedir. Hükümde yer alan *ilke* sözcüğünün kullanımının yukarıdaki açıklamamalarımız doğrultusunda yerinde olmadığını

düşünmekteyiz. Bu hükümde bir ilkeye yer verilmemiştir. Aynı durumu, 434. maddede, 452. maddede, 463. maddede, 480. maddede, 490. maddede, 492. maddede ve 590. maddede görmekteyiz.

- j. TTK'nin 437. maddesinde pay sahibinin bilgi alma ve inceleme hakkı düzenlenmiştir. Hükümün ikinci fıkrasında *Pay sahibi genel kurulda, yönetim kurulundan, şirketin işleri; denetçilerden denetimin yapılma şekli ve sonuçları hakkında bilgi isteyebilir. Bilgi verme yükümü, 200 üncü madde çerçevesinde şirketin bağlı şirketlerini de kapsar. Verilecek bilgiler, **hesap verme ve dürüstlük ilkeleri** bakımından özenli ve gerçeğe uygun olmalıdır* hükmü yer almaktadır. Fıkra hesap verme ve dürüstlük ilkeleri terimi geçmektedir. 420. maddenin 2. fıkrasında **dürüst hesap verme ölçüsü ilkeleri** terimi geçmekte idi. Burada geçen ifadeler ile 437. maddede geçen ifadelerin aynı olduğunu düşünmekteyiz. Kanun koyucu terim birliği sağlayamamıştır.
- k. Kanununun 457. maddesinin 1. fıkrasında *Yönetim kurulu tarafından sermaye artırımının türüne göre bir beyan imzalanır. **Beyan, bilgiyi açık, eksiksiz, doğru ve dürüst bir şekilde verme ilkesine** göre hazırlanır* hükmü yer almaktadır. Bu hükümde geçen ifadelerin 437. ve 420. maddede geçen ilke ibareleri ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki bir terimin ilke olabilmesi için öncelikle yeknesak bir kullanımı olmalıdır. Aksi takdirde üzerinde uzlaşılan bir terim birliği sağlanamadığı takdirde ilke oluşması zordur.
- l. Kanununun 460. maddesinin 2. fıkrasında kamuyu aydınlatma ilkesinden bahsedilmiştir. *Yönetim kurulu, bu kararında; artırılan sermayenin tutarını, çıkarılacak yeni payların itibarî değerlerini, sayılarını, cinslerini, primli ve imtiyazlı olup olmadıklarını, rüçhan hakkının sınırlandırılıp sınırlandırılmadığını, kullanılma şartları ile süresini belirtir ve bu hususlarla **kamuyu aydınlatma ilkesi** uyarınca gerekli olan diğer konularda bilgi verir.* Kamuyu aydınlatma ilkesi gerçekten de Türk hukukunda hem kanun düzeyinde hem de öğreti ve yargı uygulaması bakımından ilke olarak kabul edilmiş bir terimdir¹².

¹² Tekinalp, Ünal, *Anonim Ortaklığın Bilançosu ve Yedek Akçeleri (Kamuyu Aydınlatma İlkesi ile)*, İstanbul: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1970.

SONUÇ

Dil, insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmeye yarayan en önemli araçtır. Dilimizde *ilke* sözcüğü, temel düşünce, temel inanç, umde, prensip, temel bilgi, öge, unsur, her türlü tartışmanın dışında sayılan öncül şeklinde tanımlanmıştır. Hukuki anlamda ise, yazılı olsun veya olmasın hukuksal temel düşünce, temel bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hal böyle olunca ilke sözcüğünün kullanımında da ilkeli davranmak ve ilke olan bir hususu ilke adı altında düzenlemek, ilke olmayan bir hususu ilke başlığı altında düzenlememek gerekir. Aksi takdirde zamanla ilkelere güven azalır ve ilkelerin temel bilgiyi ve düşünceyi ifade etmesi özelliği ortadan kalkar. Bu anlamda TTK'nin ilke sözcüğünü çok da yerinde kullanmadığı, ilke olmayan hususları ilke başlığı altında düzenlediği görülmektedir. Kanun değişikliği yapıldığı aşamada bunun göz önünde bulundurulması yerinde olacaktır. Böylece her zaman hukukçuların kutup yıldızı olan ilkeler, yol gösterici olacaktır. Aksi takdirde ilkeler zedelenirse hukukçular yolunu şaşırabilir.

KAYNAKÇA

- Borowski, Martin. *Grundrechte als Prinzipien*. Nomos, Baden-Baden, 2018.
- Demir, H. Erdal. *Sermaye Piyasası Kurulu'nun Anonim Şirketlerdeki Yönetim Kuruluna İlişkin Kurumsal Yönetim İlkeleri*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013.
- Dworkin, Ronald. *Hakları Ciddiye Almak*, (Çev. Ahmet Ulvi Türkbağ), Ankara: Dost Kitabevi, 2007.
- Hart, H. L. A. *The Concept of Law*, 3. Edition, Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Tekinalp, Ünal. *Anonim Ortaklığın Bilançosu ve Yedek Akçeleri (Kamuyu Aydınlatma İlkesi ile)*. İstanbul: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1970.
- Tosun, Seyfullah: “Kurallar ve İlkeler: Alexy'nin İlke-Normunun Reddi Ve Anayasal Hakların Normatif Olarak Yeniden Yapılandırılması”, *GSÜHFD*, 2 (2022): (ss. 1575-1629).
- Türkbağ, Ahmet Ulvi. “Hart-Dworkin Tartışmasının Ana Hatları”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 27/1 (2011): (ss. 71-82).
- Yıldız, Şükrü. *Anonim Ortaklıkta Pay Sahipleri Açısından Eşit İşlem İlkesi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.